

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.736068

Geliş Tarihi (Received): 12.05.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 13.08.2020

Online Yayın Tarihi (published): 30.09.2020

FUTBOLDA ANTRENÖR-SPORCU STRES KAYNAKLARI ÖLÇEĞİ İLE FUTBOLDA MEDYA STRES KAYNAKLARI ÖLÇEĞİ'NİN TÜRK POPÜLASYONU İÇİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Kadir YILDIZ^{1*}, Ercan POLAT²

¹Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, MANİSA

²Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, BESYO, AĞRI

Öz: Bu çalışmanın amacı, Kristiansen, Halvari ve Roberts (2012) tarafından; futbolda antrenör ve sporcu arasındaki stres kaynakları ile medyanın oluşturduğu stres kaynaklarını tespit etmek amacıyla geliştirilen “Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Ölçeği (FASSKÖ) ve Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeğinin (FMSKÖ) Türkçe’ye uyarlanmasıdır. Araştırma grubu, 2018-2019 TFF süper lig ve amatör ligde mücadele eden 194 futbolcudan oluşmaktadır. Ölçeklerin içerik geçerliğinin sağlanmasında 4 dil uzmanı ve 2 uzman görüşüne başvurulmuştur. FASSKÖ’nün yakınsak geçerliği, ayrışma/dış geçerliği (tüm faktörlerde pozitif yönde orta ve yüksek düzeyde ilişki) ve yapı geçerliği sınamaları yapılmıştır. Araştırma kapsamında verilerin analizi için SPSS ve Lisrel istatistik programları kullanılmıştır. Her iki ölçek için ayrı ayrı olarak yapı geçerliliği için Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Ölçeklerin güvenilirliğinin sınanmasında ise yine her iki ölçek için düzeltilmiş madde toplam korelasyonu, maddenin alt-üst %27’lik değerleri arasındaki fark testi, Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu ve Cronbach’s Alfa güvenilirlik testi yapılmıştır. Sonuç olarak bu çalışma, Türkçe’ye uyarlanan Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği ile Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeği’nin geçerlik ve güvenilirlik açısından orijinal ölçeklerle tutarlı olduğunu, dolayısıyla Türk popülasyonuna uygulanabilirliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Futbol, stres, stres kaynakları, medya, ölçek uyarlama.

THE VALIDITY AND RELIABILITY STUDY OF THE COACH-ATHLETE STRESS STRESSORS SCALE IN FOOTBALL AND MEDIA STRESS STRESSORS SCALE IN FOOTBALL FOR THE TURKISH POPULATION

Abstract: The aim of the study is to adapt Coach–Athlete Stressors in Football Questionnaire (CASFQ) and Media Stressors in Football Questionnaire (MSFQ) developed by Kristiansen, Halyasi and Roberts (2012) into Turkish. The former one was designed for determining stress sources between football trainers and athletes and the later one was developed for determining stress sources in football environments caused by media. Participants consist of 194 footballers playing in Turkish Football Federation league and amateur league in 2018-2019. For the validity of the scales, 4 language experts' and 2 specialists' views were taken into consideration. The convergent validity, external validity showing positive medium and high-level relationship in all items and construct validity of Football Trainer-Athlete Stress Scale were tested. Data was analyzed via SPSS and Lisrel Statistic Program. Descriptive Factor Analysis and Confirmatory factor analysis were applied on both scales for construct validity. Corrected total item correlation, the difference test between the top 27 percent and the lower 27 percent of the item values, Spearman-Brown split half test correlation and Cronbach's Alfa reliability test were conducted on both tests for reliability. In conclusion, this study proves that both tests can be applied on Turkish population as they are consisted regarding their validity and reliability.

Key Words: Football, stress, stressors, media, scale adaptation.

GİRİŞ

Spor, günümüzde tüm paydaşlarıyla sürekli gelişen ve büyüyen bir küreselleşme sürecini yansıtmaktadır. Sporun küreselleşmesinde, spor ekonomisinin genişlemesi, ticaret hacminin artması, teknoloji ve medyanın gelişimi, eğlence kültürünün spor odaklı olarak artış göstermesinin önemli etkileri olmuştur. Küreselleşmenin doğal sonucu olarak ise spor, para kazanmaya odaklı devasa bir sektör haline gelmiştir. Fletcher ve ark., (2006) bu büyük sektörün sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi noktasında yöneticilerin, sporcuları örgütsel baskı ve strese maruz bıraktıklarını ifade etmiştir. Kristiansen, Halvari ve Robert (2012) ise toplumun spora olan ilgisinin artması sonucunda, medyanın örgütün her hareketini ve örgüt içindeki sporculara odaklandığını aktarmışlardır. Gündemde olan sporcular, medyanın yansıttığı haber içeriklerine göre stres ve baskı altında olabileceklerdir. Tüm spor etkinlikleri sırasında karşılaşılan baskı ve stresle dolu koşullar, sporcuları çevreleriyle iletişim kurmaya zorluyor. Özellikle takım birliği futbol gibi takım sporlarında başarı için önemlidir (Yıldız ve Polat, 2018). Dolayısıyla başarının önemli olduğu spor ortamlarında stres kaynakları farklı biçimleriyle karşımıza çıkabilmektedir.

Stres kavramı, genel anlamda “*vücudun herhangi bir talebe spesifik olmayan yanıtı*” olarak aktarılsa da (Selye, 1980), Lazarus ve Folkman (1984) stresi “*genellikle durum ile kişi / sporcunun kaynakları arasındaki dengesizlik*” olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte literatürde özünde aynı olmakla birlikte farklı stres tanımlarına da rastlanılmaktadır (Basowitz, Persky, Korchin ve Grinker, 1955; Miller, 1953). Aynı zamanda disiplinler arası bir çalışma alanı olan stres etki alanı bakımından motivasyon, duygu yönetimi, sosyal yeterlilik, problem çözme, kaygı, korku, öfke ve depresyon gibi kavramlarla iç içedir (Lazarus ve Cohen, 1977). Bireyleri herhangi bir eyleme yönelten amaç yoksa ortamda stres potansiyelinde bulunmamaktadır (Lazarus, 2006).

Spor ortamında stres denildiğinde akla ilk gelen yarışmaya atılmadan önce yaşanan endişeler akla gelir. Bireyler büyük spor etkinliklerinde sporcuları izleme esnasında sporun doğasında bulunan rekabetçi duygularla kendilerinde endişeye bağlı stres oluşturabilirler. Spor ortamlarında karşımıza çıkan rekabetçi stres kadar, sporcuların refahı ve performansı üzerinde daha büyük bir potansiyele sahip olan başka bir stres türü daha vardır. Bu tür stres, sporcuların rekabetçi performans deneyimlerinden kaynaklanmak yerine, sporcuların içinde faaliyet gösterdikleri karmaşık sosyal ve organizasyonel ortamdan kaynaklanmaktadır. Gerçekten de, en üst düzeyde performans gösteren sporcular için spor “sadece bir oyundan daha fazlasıdır” ve stres deneyimleri ve kişisel refahlarıyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır (Fletcher ve Arnold, 2017). Açıkçası, büyük spor müsabakaları gerek antrenör gerekse sporcu açısından önemli bir stres kaynağı oluşturmaktayken, aynı zamanda medyanın ilgisi oldukça bu stres faktörlerinin daha da artacağı söylenebilir. Böyle durumlarda oyuncuların stresle nasıl başa çıkacaklarını öğrenmeleri gerekir. Medyanın takım, antrenör ve sporcuyla ilgili yazdıklarından ziyade antrenör, yönetici ve sporcu başarıya odaklanmalıdır.

Özellikle futbol ekonomisinin dünya çapında küresel sektör haline gelmesi medya ve spor kulüpleri arasında simbiyotik (birbirini besleyen) bir ilişkinin varlığını göstermektedir (Cleland, 2009). Bu ilişki bu iki gücün birbirinden ayrılamamasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda medyanın futbol dinamiği üzerinde olumlu etkisi olduğu kadar, bazı durumlarda olumsuz etkilerinin de bulunduğu söylenebilir. Stadyum dışına çıkıp seyir olanağını artırması, böylece elde ettiği gelirin bir kısmı ile futbol kulüplerine maddi katkı olarak sunması (Evens ve Lefever, 2011) medyanın olumlu tarafını yansıtmaktadır. Diğer taraftan, medyanın futbolun aktörleri üzerinde bir takım olumsuz etkileri de olmaktadır. Örneğin futbol hakemleri üzerinde stres kaynağı yaratarak (Koca ve Yıldız, 2018) hakemlerin performansının düşmesine neden

olabildiğine yönelik bir takım araştırmalar bulunmaktadır (Güllü ve Yıldız, 2019). Benzer şekilde, medya tarafından yanlış değerlendirme ve olumsuz eleştiriye maruz bırakılmaları, antrenör, sporcu, yönetici ve takımlar üzerinde önemli bir stres kaynağı olabileceği düşünülmektedir (Anshel ve Weinberg, 1996; Creswell ve Eklund, 2007; Kristiansen, Roberts ve Ssjord, 2011). Fletcher ve Wagstaff'a (2009) göre medyanın ortaya çıkardığı bu stres ortamının performans üzerindeki etkisinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Spor gerek öznel gerekse nesnel süjeleri ile bir bütündür. Günümüzde büyük bir ekonomik sektör haline gelen futbol tüm paydaşlarıyla gün geçtikçe değerine değer katmaktadır. Sürekli büyüyen sektör rekabetin yoğun olduğu bununla birlikte de stres faktörünün de kolaylıkla ortaya çıkabildiği alanlardır. Bu bilgiler doğrultusunda yapılan bu çalışma ile Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği ile Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeğinin Türkiye'ye uyarlanması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma, Kristiansen, Halvari ve Roberts (2012) tarafından geliştirilen “*Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği (FASSKÖ)* ile *Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeği'nin (FMSKÖ)* Türk toplumu için geçerlik ve güvenilirliğini test etmek amacıyla planlanmış metodolojik bir araştırmadır.

Araştırma Grubu

Çalışma Spor-Toto Süper lig, TFF 1.Lig, TFF 2. Lig, TFF 3. Lig, Bölgesel Amatör Lig, Süper Amatör, 1. Amatör ve 2. Amatör Liglerde futbol oynayan seçkisiz olmayan örneklem yöntemlerinden kolayda örneklem yoluyla seçilen ve araştırmaya gönüllü katılan toplam 194 sporcu ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak için araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile Kristiansen, Halvari ve Roberts (2012) tarafından geliştirilen “*Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği (FASSKÖ)* ile *Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeği (FMSKÖ)* kullanılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcıların her birisine araştırma hakkında bilgi verilmiş, katılımcılardan imzalı Gönüllü Onam Bilgi formu alınmıştır.

Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği (FASSKÖ), (Coach–Athlete Stressors in Football Questionnaire (CASFQ): Bu ölçme aracı Kristiansen, Halvari ve Roberts (2012) tarafından futbolda antrenör ve sporcu arasındaki stres kaynaklarının tespiti amacıyla geliştirilmiş olup 7 madde ve tek alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 1-kesinlikle katılmıyorum ile 5 kesinlikle katılıyorum arasında derecelendirmeye sahip 5’li likert tipindedir.

Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeği(FMSKÖ), (MSFQ- Media Stressors in Football Questionnaire): Bu ölçme aracı, Kristiansen, Halvari ve Roberts (2012) tarafından futbol ortamlarında medyanın oluşturduğu stres kaynaklarına yönelik geliştirilmiş olup 6 madde ve *Medya Stresi: Sonuç/Skor yansıması (Media stress: Outcome coverage)* ve *Medya Stresi: Olumsuz içerik (Media stress: Negative content)* olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 1-kesinlikle katılmıyorum ile 5 kesinlikle katılıyorum arasında derecelendirmeye sahip 5’li likert tipindedir.

Süreç

Araştırma verileri, 2018-2019 futbol sezonunda aktif futbol oynayan sporculardan online ortamda elde edilmiştir. Öncelikli olarak ölçeğin uyarlanması amacıyla yazarlarla iletişime geçilmiş ve onam alınmıştır. Alınan onamın ardından ölçek uyarlama sürecinin aşamalarından olan ölçeğin özgün dilden hedef dile çevrilmesi yapılmıştır. Bu süreçte ölçme aracı İngilizce ve Türkçe dillerine hakim olan 4 uzman (2'si İngilizce alanında, 2'si ise hem spor bilimleri hem İngilizce) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Devamında 2 İngilizce uzmanı tarafından tekrar çeviri yöntemi ile oluşturulan Türkçe form İngilizceye çevrilmiştir. Uzman görüşleri de alınarak uygun çeviri tercih edilmiştir. Bu sürecin son aşamasında ise ortaya çıkan ölçme aracının son hali seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme ile seçilen katılımcılara uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında verilerin analizi için SPSS ve Lisrel istatistik programları kullanılmıştır. Her iki ölçek için ayrı ayrı olarak yapı geçerliliği için Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Ölçeklerin güvenilirliğinin sınanmasında ise yine her iki ölçek için düzeltilmiş madde toplam korelasyonu, maddenin alt-üst %27'lik değerleri arasındaki fark testi, Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu ve Cronbach's Alfa güvenilirlik testi yapılmıştır.

BULGULAR

Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği (FASSKÖ) Bulguları

Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği'nin (FASSKÖ) yapı geçerliliği için öncelikle açıklayıcı faktör analizi (AFA) yapılmış elde edilen sonuçlar neticesinde ise doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Son olarak elde edilen yapıya ilişkin güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Tablo 1'de FASSKÖ'nün AFA bulguları sunulmuştur.

Tablo 1. Futbolda antrenör-sporcu stres kaynakları ölçeği (FASSKÖ) için maddeler ve AFA sonuçları

İfadeler	Faktör Yükleri	Açıklanan Toplam Varyans
1. Takım seçimi adildir ve bu durum takımda olumsuz/kötü bir ortam oluşturmaz.	0,68	
2. Takımla ilgili strateji belirlenirken antrenör ve takım birlikte karar verir.	0,53	
3. Antrenör hepimize eşit ve adil davranır.	0,80	
4. Takım olarak antrenörümüze saygı duyarız	0,78	
5. Antrenörün biz oyuncularla iletişimi iyidir.	0,74	51,21
6. Oyuncular ve takım yönetimi/liderleri iyi iletişim kurar.	0,80	
7. Antrenman esnasında takım içerisinde farklı fikirler tartışılır.	0,63	
Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterlilik Ölçümü:		0,84
Bartlet Küresellik testi	Yaklaşık Ki-kare	496,17
	Serbestlik derecesi	21
	Anlamlılık	0,00

Tablo 1'e göre verilerin AFA için uygunluğunu denetleyen KMO ve Bartlet testlerinin yeterli sonuçlar verdiği ve eldeki verinin AFA için uygun olduğu görülmektedir. Yapılan faktör analizi sonucu ölçeğin öz değeri 1'den büyük tek boyut altında toplandığı ve açıklanan toplam varyansın ise 51,21 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca toplam 7 maddeden oluşan ölçeğin

maddelerine ait faktör yük değerlerinin 0,53 ile 0,80 arasında değiştiği gözlenmiştir. Tablo 2’de FASSKÖ’ye ilişkin DFA sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. Futbolda antrenör-sporcu stres kaynakları ölçeği (FASSKÖ) DFA uyumluluk indeksi değerleri

Uyumluluk İndeksi	İlk aşama değerleri	İkinci aşama değerleri	İyi uyum	Kabul edilir uyum
Ki-Kare (χ^2)	59,93	28,52		
Serbestlik Derecesi	14	13		
Ki-Kare/sd	4,28	2,19	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$
RMSEA	0,13	0,08	$0,00 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$
SRMR	0,07	0,04	$0,00 \leq SRMR \leq 0,05$	$0,05 \leq SRMR \leq 0,10$
GFI	0,92	0,96	$0,95 \leq GFI \leq 1,00$	$0,90 \leq GFI \leq 0,95$
AGFI	0,84	0,91	$0,90 \leq AGFI \leq 1,00$	$0,85 \leq AGFI \leq 0,90$
CFI	0,94	0,98	$0,97 \leq CFI \leq 1,00$	$0,95 \leq CFI \leq 0,97$
NNFI	0,91	0,97	$0,97 \leq NNFI \leq 1,00$	$0,95 \leq NNFI \leq 0,97$
NFI	0,92	0,96	$0,95 \leq NFI \leq 1,00$	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$

Tablo 2 incelendiğinde DFA analizinin iki aşama gerçekleştirildiği görülmektedir. İlk aşamada tek boyutlu olarak 7 maddeye DFA uygulanmış ve uyum indeksi sonuçları gözlenmiştir. RMSEA, AGFI, CFI ve NNFI değerlerinin yeterli uyum değerlerini sağlayamaması sebebiyle analiz programının önerdiği modifikasyon önerileri değerlendirilmiştir. Maddeler arası modifikasyonlar yapılarak ikinci aşama DFA gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda elde edilen uyum indeksi sonuçlarının makul düzeylerde bulunduğu görülmektedir.

Tablo 3. Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği (FASSKÖ) standart yükler, R^2 ve t değerleri ile düzeltilmiş madde toplam korelasyonu, alt-üst %27’lik farklar Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu ve Cronbach’s alfa katsayıları

	Standart Yükler	R^2	t Değeri	Düzeltilmiş Madde toplam korelasyon	Alt-Üst %27’lik farklar*	Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu	Cronbach’s Alfa
1.	0,58	0,33	8,22	0,55	28,14		
2.	0,37	0,14	4,93	0,43	39,13		
3.	0,76	0,58	11,80	0,68	37,10		
4.	0,78	0,61	12,19	0,64	19,25	0,87	0,83
5.	0,71	0,51	10,75	0,58	7,62		
6.	0,78	0,61	12,15	0,67	22,85		
7.	0,48	0,23	6,63	0,53	29,93		

* $p=0,000$

Tablo 3’te ise hem DFA sonuçlarına ilişkin standart yükler, R^2 ve t değerlerinin yanı sıra güvenilirlik analizlerine ilişkin düzeltilmiş madde toplam korelasyonu, maddenin alt-üst %27’lik değerleri arasındaki farklar, Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu ve Cronbach’s Alfa katsayıları verilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde gerek DFA için ilgili değerlerin ve gerekse güvenilirlik analizi için yapılan testlerin sonuçlarının makul sınırlar içinde olduğu görülmektedir.

Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeği’nin (FMSKÖ) Bulguları

FASSKÖ için yapılan yapı geçerliliği ve güvenilirlik analizleri Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeği (FMSKÖ) için tekrar edilmiştir.

Tablo 4. Futbolda medya stres kaynakları ölçeği (FMSKÖ) için maddeler ve AFA sonuçları

İfadeler	AFA Faktör Yükleri		Açıklanan Varyans
	1. Faktör	2. Faktör	
Medya Stresi: Sonuç/Skor Yansıması			
1. Bizim takım medyada fazlaca yer alır./ilgi görür.	0,76		1. Faktör 37,99
2. Medya sonuçlarımıza odaklanır.	0,61		
3. Medya takımların başarılarını doğru yansıtır/yayımlar.	0,75		
4. Medya sonuçlarımızı yansıtan yayın içeriğine yer verir.	0,82		
Medya Stresi: Olumsuz İçerik			
5. Medyanın benim ve takımım hakkında yazdıklarını kişisel algılarım.		0,74	2. Faktör 24,68
6. Medyanın müsabaka öncesi kazanma baskısı yaratmasını, stresli bulurum./Stres kaynağı olarak görürüm.		0,89	
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterlilik Ölçümü:	0,73		
	Yaklaşık Ki-kare	268,09	Toplam 62,67
Bartlet Küresellik testi	Serbestlik derecesi	15	
	Anlamlılık	0,00	

Tablo 4'te FMSKÖ'ye ilişkin AFA sonuçları verilmiştir. Tablo bulguları incelendiğinde, KMO ve Bartlett testlerinin AFA değerleri yeterli sonuçlar verdiği ve eldeki verinin AFA için uygun olduğu belirlenmiştir. Yapılan AFA sonuçlarına ölçeğin öz değeri 1'den büyük iki boyut altında toplandığı ve açıklanan toplam varyansın ise 62,67 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Birinci faktör olan *Medya Stresi: Sonuç/Skor Yansıması* boyutu 1., 2., 3. ve 4. maddelerden ikinci faktör olan *Medya Stresi: Olumsuz İçerik* boyutu ise 5. ve 6. maddelerden oluşmuştur. Toplam 6 maddeden oluşan her iki faktöre ait yük değerlerinin 0,61 ile 0,89 arasında değiştiği gözlenmiştir. Tablo 5'te FMSKÖ'ye ilişkin DFA sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. Futbolda medya stres kaynakları ölçeği (FMSKÖ) DFA uyumluluk indeksi değerleri

Uyumluluk İndeksi	İlk aşama değerleri	İkinci aşama değerleri	İyi uyum	Kabul edilir uyum
Ki-Kare (χ^2)	27,19	13,29		
Serbestlik Derecesi	8	6		
Ki-Kare/sd	3,40	2,21	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$
RMSEA	0,11	0,08	$0,00 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$
SRMR	0,04	0,04	$0,00 \leq SRMR \leq 0,05$	$0,05 \leq SRMR \leq 0,10$
GFI	0,95	0,98	$0,95 \leq GFI \leq 1,00$	$0,90 \leq GFI \leq 0,95$
AGFI	0,88	0,92	$0,90 \leq AGFI \leq 1,00$	$0,85 \leq AGFI \leq 0,90$
CFI	0,94	0,98	$0,97 \leq CFI \leq 1,00$	$0,95 \leq CFI \leq 0,97$
NNFI	0,90	0,95	$0,97 \leq NNFI \leq 1,00$	$0,95 \leq NNFI \leq 0,97$
NFI	0,92	0,96	$0,95 \leq NFI \leq 1,00$	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$

Tablo 5'te FMSKÖ'ye ilişkin DFA sonuçları verilmiştir. Tablo değerlendirildiğinde DFA analizinin iki aşama gerçekleştirildiği görülmektedir. İlk aşamada AFA sonrasında iki boyutlu ve toplam 6 maddeli olarak elde edilen yapıya DFA uygulanmış ve uyum indeksi sonuçları gözlenmiştir. RMSEA, CFI ve NNFI değerlerinin yeterli uyum değerlerini sağlayamaması sebebiyle analiz programının önerdiği modifikasyon önerileri değerlendirilmiştir. Maddeler arası modifikasyonlar yapılarak ikinci aşama DFA gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda elde edilen uyum indeksi sonuçlarının makul düzeylerde bulunduğu görülmektedir.

Tablo 6. Futbolda medya stres kaynakları ölçeği (FMSKÖ) standart yükler, R² ve t değerleri ile düzeltilmiş madde toplam korelasyonu, alt-üst %27'lik farklar Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu ve Cronbach's alfa katsayıları

	<i>Standart Yükler</i>	<i>R²</i>	<i>t Değeri</i>	<i>Düzeltilmiş Madde toplam korelasyon</i>	<i>Alt-Üst %27'lik farklar*</i>	<i>Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu</i>	<i>Cronbach's Alfa</i>
1.	0,65	0,42	8,51	0,62	33,84		
2.	0,54	0,29	6,21	0,47	40,33	0,68	0,75
3.	0,68	0,46	8,98	0,50	30,25		
4.	0,74	0,55	9,98	0,58	32,26		
5.	0,89	0,80	6,65	0,43	32,95	0,60	0,60
6.	0,48	0,23	5,10	0,43	49,58		
					<i>Toplam</i>	0,72	0,74

*p= 0,000

Tablo 6'da ise hem DFA sonuçlarına ilişkin standart yükler, R² ve t değerleri hem de güvenilirlik analizlerine ilişkin düzeltilmiş madde toplam korelasyonu, maddenin alt-üst %27'lik değerleri arasındaki farklar, Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu ve Cronbach's Alfa katsayıları verilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde gerek DFA için ilgili değerlerin ve gerekse güvenilirlik analizi için yapılan testlerin sonuçlarının makul sınırlar içinde olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Spor ortamları rekabet içeren alanlar olması sebebiyle hem izleyiciler hem de sporcu, antrenör ve yöneticiler için stres kaynağı olarak görülmektedir. Bu çalışmada, spor ortamlarının mevcut koşullarının getirdiği stres ortamlarının tespiti ve sporcular üzerindeki etkilerinin Türk popülasyonunda da belirlenebilmesi amacıyla Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği ile Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır.

Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği (FASSKÖ)

Verilerin açıklayıcı faktör analizi için uygunluğunu denetleyen KMO ve Bartlett testlerinin yeterli sonuçlar verdiği ve eldeki verinin AFA için uygun olduğu görülmektedir. Yapılan faktör analizi sonucu ölçeğin öz değeri 1'den büyük tek boyut altında toplandığı ve açıklanan toplam varyansın ise 51,21 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Açıklanan toplam varyans oranlarına ilişkin literatür incelendiğinde sosyal bilimler için yapılan çalışmalarda %40 ile %60 arasındaki toplam varyans değerleri yeterli görülmektedir (Tavşancıl, 2006). Ayrıca toplam 7 maddeden oluşan ölçeğin maddelerine ait faktör yük değerlerinin 0,53 ile 0,80 arasında değiştiği gözlenmiştir. Tablo 2'de FASSKÖ'ye ilişkin DFA sonuçları verilmiştir. Bu değerler, verilerin faktör çıkarmak için kullanıma uygun olduğunu göstermektedir. Araştırma verilerinin, faktör yapısı ortaya çıkarmaya uygunluğunu tespit etmek amacıyla yapılan KMO ve Bartlett küresellik test değerleri Kaiser ve Rice'e (1974) göre 0,50'den küçük düşük değer için analiz yapmak için uygun olmayacağı, 0,50–0,60 arası değer için kötü, 0,60–0,70 arası değer için zayıf, 0,70–0,80 arası değer için orta, 0,80–0,90 arası değer için iyi, 0,90 ve üzeri değer için ise mükemmel olduğu ifade edilmektedir. Field (2018) ise 0,5'ten küçük değerler için araştırmacıların daha fazla veri toplamalarını veya hangi değişkenleri araştırmaya dâhil etmek gerektiği konusunda yeniden düşüncelerini önermektedir. Elde edilen bulgulara bakıldığında KMO örneklem yeterlilik değerinin .84 olduğu görülmektedir. Bu da verilerin faktör çıkarmak için kullanıma uygun olduğunu göstermiştir. Bartlett küresellik testi sonucunun p<0,05 olması korelasyon matrisindeki verilerin birim matrisinden farklı olduğunu göstermektedir (Şencan, 2005). Bu durum mevcut matristen faktör çıkarılacağı anlamına gelmektedir. Mevcut araştırma için Bartlett küresellik testi anlamlılık değeri p<0,05 olarak tespit edilmiştir.

FASSKÖ için DFA analizinin iki aşama gerçekleştirildiği görülmektedir. İlk aşamada tek boyutlu olarak 7 maddeye DFA uygulanmış ve uyum indeksi sonuçları gözlenmiştir. RMSEA, AGFI, CFI ve NNFI değerlerinin yeterli uyum değerlerini sağlayamaması sebebiyle analiz programının önerdiği modifikasyon önerileri değerlendirilmiştir. Maddeler arası modifikasyonlar yapılarak ikinci aşama DFA gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda elde edilen uyum indeksi sonuçlarının makul düzeylerde bulunduğu görülmektedir. Uyum iyiliği ölçütleri için alan yazın incelendiğinde; RMSEA için; 0,05'in altında kalan değerlerin iyi uyuma, 0,05 ile 0,10 arasının kabul edilir uyuma, SRMR için; 0,08 ve daha aşağı değerlerin iyi uyuma, GFI için; 0,90 ve 0,95 arası değerlerin kabul edilir uyuma 0,97 ve 1 arası değerlerin iyi uyuma, AGFI için; 0,85 ve 0,90 arası değerlerin kabul edilir uyuma 0,90 ve 1 arasındaki değerlerin iyi uyuma, CFI için; 0,95 ve 0,97 arası değerlerin kabul edilebilir uyuma 0,97 ve 1 arasının iyi uyuma, NNFI için; 0,95 ve 0,97 arası değerlerin kabul edilebilir uyuma 0,97 ve 1 arasının iyi uyuma ve NFI için ise; 0,90 ve 0,95 arası değerlerin kabul edilir uyuma 0,97 ve 1 arası değerlerin iyi uyuma işaret ettiğine dair ifadeler yer almaktadır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010; Kline, 2015; Tabachnick ve Fidell, 2013). Analiz sonuçları, ölçüm aracına yapılan modifikasyonlar sonrası 7 madde olarak uyum iyiliği bakımından kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

Ayrıca DFA sonuçlarına ilişkin standart yükler, R^2 ve t değerleri verilmiştir. Gözlenen ve gizli değişkenlerin birbiri arasındaki ilişkiyi gösteren t-değeri 1,96'yı aşınca 0,05 seviyesinde; 2,56'yı aşınca da 0,01 seviyesinde anlamlı olacağı ifade edilmektedir (Çokluk vd., 2010). Elde edilen yapıdaki t-değerleri incelendiğinde en düşük seviyenin 4,93 ile ve makul sınırların üzerinde olduğu görülmektedir. Standart yük değerleri, gözlenen ve gizli değişken arasındaki korelasyonu ifade ederken R^2 ise bu iki değişken arası ilişkinin gücünü belirtmektedir (Şimşek, 2007). Bu çerçevede yapı için elde edilen değerlerin yeterli sınırlar içinde olduğu söylenebilir.

FASSKÖ için güvenilirlik analizlerine ilişkin düzeltilmiş madde toplam korelasyonu, maddenin alt-üst %27'lik değerleri arasındaki farklar, Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu ve Cronbach's Alfa katsayıları verilmiştir. Madde toplam korelasyon değerlerinin 0,30/üstü ve pozitif yönlü olması elde edilen yapının iç tutarlılığının yüksek olduğuna işaret etmektedir (Büyüköztürk, 2006). Yapılan analizde ortaya çıkan madde toplam korelasyonlarının tümünün pozitif yönlü ve en düşük değer ise 0,43 olduğu görülmektedir. Alt-üst %27'lik değerleri arasındaki farklar değerlendirildiğinde bütün maddelerin anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuca göre test edilen yapının tüm maddelerin ayırt edici özelliğe sahip olduğu görülmüştür. Yine Spearman-Brown ve Cronbach's Alfa ile ilişkin korelasyon sonuçları incelendiğinde güvenilirlik değerlerinin makul sınırlar içinde olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre toplam ölçeğe ilişkin Cronbach alfa değeri 0,83, olarak bulunmuştur.

Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeği (FMSKÖ)

FMSKÖ için Yapılan AFA sonuçlarına ölçeğin öz değeri 1'den büyük iki boyut altında toplandığı ve açıklanan toplam varyansın ise 62,67 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Birinci faktör olan *Medya Stresi: Sonuç/Skor Yansıması* boyutu 1., 2., 3. ve 4. maddelerden ikinci faktör olan *Medya Stresi: Olumsuz İçerik* boyutu ise 5. ve 6. maddelerden oluşmuştur. Toplam 6 maddeden oluşan her iki faktöre ait yük değerlerinin 0,61 ile 0,89 arasında değiştiği gözlenmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında KMO örneklem yeterlilik değerinin 0,73 olduğu görülmektedir. Bu da verilerin faktör çıkarmak için kullanıma uygun olduğunu göstermiştir. Ayrıca Bartlett küresellik testi anlamlılık değeri ise $p < 0,05$ olarak tespit edilmiştir.

FMSKÖ'ye ilişkin DFA analizinin yine iki aşama gerçekleştirildiği görülmektedir. İlk aşamada AFA sonrasında iki boyutlu ve toplam 6 maddeli olarak elde edilen yapıya DFA uygulanmış ve uyum indeksi sonuçları gözlenmiştir. RMSEA, CFI ve NNFI değerlerinin yeterli uyum değerlerini sağlayamaması sebebiyle analiz programının önerdiği modifikasyon önerileri değerlendirilmiştir. Maddeler arası modifikasyonlar yapılarak ikinci aşama DFA gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda elde edilen uyum indeksi sonuçlarının makul düzeylerde bulunduğu görülmektedir.

Ayrıca DFA sonuçlarına ilişkin standart yükler, R^2 ve t değerleri incelenmiştir. Analiz sonuçlarında ortaya çıkan 6 maddenin gizli değişkenleriyle arasındaki t-değerleri incelendiğinde en düşük t-değerinin madde 6'da (=5,10) olduğu ve 2,56 değerinin üzerinde bulunduğu görülmektedir. Alan yazın araştırmalarında, standart yük değerleri, her bir gözlenen değişken ile bağlı olduğu gizli değişken arasındaki ilişkiyi ifade ettiği; R^2 değerinin ise gözlenen değişken ile gizli değişken arasındaki korelasyonun gücünü gösterdiği aktarılmaktadır (Çokluk vd., 2010; Şimşek, 2007). Analize alınan 6 maddenin R^2 değerleri incelendiğinde makul sınırlar içinde olduğu söylenebilir.

FMSKÖ'nün güvenilirlik analizi içinde düzeltilmiş madde toplam korelasyonu, maddenin alt-üst %27'lik değerleri arasındaki farklar, Spearman-Brown iki yarı test korelasyonu ve Cronbach's Alfa katsayıları gösterilmiştir. Analizde maddelerin buldukları faktörlerle arasındaki ilişki 0,43 ile 0,62 arasında değiştiği gözlemlenmiştir. Büyüköztürk'e (2006) göre madde toplam korelasyon değerlerinin 0,30 ve üstü ve pozitif yönlü olması elde edilen yapının iç tutarlılığının yüksek olduğuna işaret ederken; Şencan (2005) ise bu değer 0,20 ve üzerinde olmasının, o maddenin toplam puana önemli oranda katkı sağladığını ve maddenin ayırt edicilik gücünün yüksek olduğunu ifade etmektedir. Alt-üst %27'lik değerleri arasındaki farklar değerlendirildiğinde bütün maddelerin anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuca göre test edilen yapının tüm maddelerin ayırt edici özelliğe sahip olduğu görülmüştür. FMSKÖ'nün güvenilirliğini belirlemek için ölçeğin toplam ve alt boyutlarına ilişkin Cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır. Bulgular doğrultusunda toplam ölçeğe ilişkin Cronbach alfa değeri 0,60 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ilişkin olarak ise; Medya stresi: Sonuç/Skor yansıması 0,75 ve Medya stresi: Olumsuz içerik 0,60 olarak hesaplanmıştır. Alpar'ın (2010) aktarımına göre alfa değerlerinin "0,80-1,00 arası yüksek güvenilirlik, 0,60-0,79 oldukça güvenilir, 0,40-0,59 güvenilirliği düşük ve 0,00-0,39 arası güvenilir değil" olarak dikkate alınmalıdır. Analizden elde edilen Cronbach alfa katsayıları incelendiğinde her iki alt boyutunda oldukça güvenilir düzeyde olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Kristiansen, Halvari ve Roberts (2012) tarafından geliştirilen, 7 madde tek alt boyuttan oluşan "Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Ölçeği (FASSKÖ) ölçme aracı üzerinde yapılan DFA sonuçları ölçeğin Türkçe versiyonunun 7 madde ve tek alt boyuttan oluştuğunu ortaya koymuştur. Ayrıca yine aynı yazarlar tarafından geliştirilen 6 madde 2 alt boyuttan oluşan *Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeği (FMSKÖ)* üzerinde yapılan DFA sonuçları ölçeğin Türkçe versiyonunun 6 madde 2 alt boyuttan (Medya Stresi: Sonuç/Skor Yansıması ve Medya Stresi: Olumsuz İçerik) oluştuğunu göstermektedir. Türkçeye uyarlanan Futbolda Antrenör-Sporcu Stres Kaynakları Ölçeği ile Futbolda Medya Stres Kaynakları Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik açısından orijinal ölçeklerle tutarlı olduğunu, dolayısıyla Türk popülasyonuna uygulanabilirliğini ortaya koymaktadır. Her iki ölçme aracında ters kodlanmış ifade bulunmamaktadır. Türkçeye uyarlanan bu ölçme araçları alanyazın araştırmalarında kullanılacak çalışmalarda gerek antrenör-sporcu stres kaynaklarının tespit edilmesinde gerekse medyanın spor ortamlarında oluşturabileceği stres kaynakları hakkında bilgi sahibi olanağı tanıyacaktır.

Yayın Etiği: Mevcut çalışmanın yazım sürecinde “*Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*” kapsamında bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKLAR

Alpar, R. (2010). *Spor, sağlık ve eğitim bilimlerinde örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik-güvenirlilik*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Anshel, M. H., Weinberg, R. S. (1996). Coping with acute stress among American and Australian basketball referees. *Journal of Sport Behavior*, 19(3), 180-203.

Basowitz, H., Persky, H., Korchin, S. J., Grinker, R. R. (1955). *Anxiety and stress*. New York: McGraw-Hill.

Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*, 6. Baskı, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Cleland, J. A. (2009). The Changing organizational structure of football clubs and their relationship with the external media. *International Journal of Sport Communication*, 2(4), 417-431. <https://doi.org/10.1123/ijsc.2.4.417>.

Cresswell, S. L., Eklund, R. C. (2007). Athlete burnout: A longitudinal qualitative study. *The sport psychologist*, 21(1), 1-20. <https://doi.org/10.1123/tsp.21.1.1>.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.

Evens, T., Lefever, K. (2011). Watching the football game: Broadcasting rights for the European digital television market. *Journal of Sport and Social Issues*, 35(1), 33-49. <https://doi.org/10.1177/0193723510396665>.

Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. London: SAGE.

Fletcher, D., Arnold, R. (2017). Stress in sport: The role of the organizational environment. (Ed. C. R. D. Wagstaff). In *The Organizational Psychology of Sport Key Issues and Practical Applications*. Abingdon: Routledge.

Fletcher, D., Wagstaff, C. R. (2009). Organizational psychology in elite sport: Its emergence, application and future. *Psychology of sport and exercise*, 10(4), 427-434. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.03.009>.

Fletcher, D., Hanton, S., Mellalieu, S. D. (2006). An organizational stress review: Conceptual and theoretical issues in competitive sport. (Ed. S. Hanton, and S. D. Mellalieu). In *Literature reviews in sport psychology (pp.1-53)*. Hauppauge, NY: Nova Science Publishers, Inc.

Güllü, S., Yıldız, S. M. (2019). Stres kaynaklarının futbol hakemlerinin performansına etkisinin incelenmesi. *Spormetre*, 17(1), 146-155. <https://doi.org/10.33689/spormetre.486723>.

Kaiser, H. F., Rice, J. (1974). Little Jiffy, Mark IV. *Educational and Psychological Measurement*, 34(1), 111-117. <https://doi.org/10.1177/001316447403400115>.

Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.

Koca, S., Yıldız, S. M. (2018). Futbol hakemlerini strese iten faktörler, iş tatmini ve iş performansı ilişkisinin incelenmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 195-207.

Kristiansen, E., Halvari, H., Roberts, G. C. (2012). Organizational and media stress among professional football players: testing an achievement goal theory model. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 22(4), 569-579. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2010.01259.x>.

Kristiansen, E., Murphy, D., Roberts, G.C. (2012). Organizational Stress and Coping in U.S. Professional Soccer. *Journal of Applied Sport Psychology*, 24(2), 207-223. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2011.623451>.

Kristiansen, E., Roberts, G. C., Sisjord, M. K. (2011). Coping with negative media content: The experiences of professional football goalkeepers. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 9(4), 295-307. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2011.623451>.

Lazarus, R. S. (2006). *Stress and emotion: A new synthesis*. New York: Springer Publishing Company.

Lazarus, R. S., Cohen, J. B. (1977). Environmental stress. In *Human behavior and environment* (pp. 89-127). Boston: Springer.

Lazarus, R. S., Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer publishing company.

Miller, J. G. (1953). *The development of experimental stress-sensitive tests for predicting performance in military tasks*. Washington, DC: Psychological Research Associates.

Selye, H. (1980). *Selye's guide to stress research*. (Vol. 1). New York: Van Nostrand Reinhold.

Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınları.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6). Boston, MA: Pearson.

Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Yıldız, K., Polat, E. (2018). Basic Motivation Sources in Sports. (Ed., B. Tunçsiper ve F. Sayın). In *Critical Debates in Social Sciences* (pp.225-234). London: Frontpage.